

1. Vědecká činnost a uplatnění jejích výsledků

a) stručná charakteristika vědecké činnosti pracoviště:

Ústav participuje na řešení tří základních směrů výzkumu (Vývoj české společnosti na konci 20. století a jeho evropské kontexty, Myšlení věda a kultura v českých zemích, Otevřené problémy světových dějin a kultury). Vědecko-výzkumná činnost byla soustředěna k řešení grantových a výzkumných projektů, např.:

- vybrané problémy kognitivní psychologie,
- typologii v psychologii osobnosti,
- motivační účinnost při zátěži,
- zdroje sebehodnocení a životní spokojenost,
- analýzu projevů občanské kultury.

b) výčet několika nejdůležitějších výsledků vědecké činnosti a možných aplikací:

Sedláková, M.: Mentální reprezentace: formy, druhy a vlastnosti. Příspěvek ve sborníku. B

Macek, P., Osecká, L. (1996) The Importance of adolescents selves: Development, Context, and Typology. Personality and Individual Differences, Vol. 21, No. 6, pp. 1021, 1027. B

Hřebíčková, M., Čermák, I.: Vnitřní konzistence české verze dotazníku NEO-FFI. Čs. psychologie, 40, 1996, 3, 208-216. B

Novák, Z.: Normy folných slovních párových asociací (5 - 15 let). PsÚ AVČR. B

Blatný, M., Osecká, L.: Vztah globálního sebehodnocení k temperamentovým a interpersonálním charakteristikám osobnosti. Osobnost v sociálním kontexte: kognitivní procesy a strategie správania, Zlatá Idka, 7.-9. 11. 1996. B

Řehulková, O., Osecká, L.: Anxiety and achievement motivation: The role of self-presentation. 8th European conference on personality, Ghent, 159. B

Hrdlička, M., Moráň, M., Vachutka, J., Blatný, M., Rozinková, J.: EEG koreláty terapeutického účinku elektrokonvulzivní léčby. Československá psychiatrie (v tisku) C

Klicperová, M.: Psychology of Transformation. Bulletin PsÚ AV ČR. C

c) uplatnění výsledků hodnocení pracoviště na základě doporučení Akademického hodnotitelského grémia:

Hodnocení Psychologického ústavu se uskutečnilo v roce 1995. Postupně jsou realizována závěrečná doporučení hodnotící komise především týkající se personálního obsazení odbornými a vědeckými pracovníky.

d) případné náměty na zpřesnění Vědní koncepce Akademie věd ČR

-

e) nejvýznamnější popularizační aktivity pracoviště

- Česká televize Brno, pořad OASA, besedy pro adolescenty
- Nové knihy, 36, 18, Rozhovor s doc. J. Vieweghem o psychologii literatury. Sebevražda a literatura.
- Lidové noviny, Nová přítomnost, Čs. televize, a další sdělovací prostředky: popularizace výsledků
- prostřednictvím výuky na VŠ.

f) další specifické informace o pracovišti, změnách v jeho struktuře a vědecké orientaci a o překážkách a problémech v činnosti pracoviště:

V roce 1996 neproběhly v ústavu žádné závažné změny. Zůstává i nadále zachována původní koncepce, která je rozšiřována o problematiku aktuálně řešenou výzkumnými grantovými projekty.

2. Spolupráce pracoviště s vysokými školami a dalšími domácími institucemi

2.1. Jmenovité zhodnocení všech významných domácích spoluprací s našimi vysokými školami

a) nejvýznamnější vědecké výsledky spolupráce pracoviště s vysokými školami:

Macek, P., Osecká, L. (1996) The Importance of adolescents selves: Development, Context, and Typology. Personality and Individual Differences, Vol. 21, No. 6, pp. 1021, 1027. B
Macek, P., Osecká, L. (1996). Sebesystém adolescentů a jejich hodnocení rodičů: psychosémantický přístup (Self-system of adolescents and their assessment of parents). Sborník prací FF BU, P1, s. 35 - 48

b) výčet existujících společných pracovišť ústavu AV s vysokými školami a nejvýznamnějších výsledků činnosti těchto společných pracovišť: 0

c) kvalitativní údaje o získávání a přípravě nových vědeckých pracovníků:

Mladí vědečtí pracovníci jsou vytypováváni již na školách při pedagogické činnosti pracovníků ústavu a velmi často spolupracují s našim pracovištěm již před ukončením studia.

2.2. Zhodnocení spolupráce s dalšími mimovysokoškolskými výzkumnými a mimoakademickými pracovišti

- Psychiatrická léčebna Brno - Černovice (výkum elektrokonvulzivní léčby),
- Ministerstvo vnitra (problematika agrese),
- občanské iniciativy - Bílý kruh bezpečí, Nadace tolerance, Nadace pro rozvoj občanské společnosti.

3. Mezinárodní vědecká spolupráce pracoviště

Probíhá spolupráce zejména s následujícími institucemi:

- University of Bielefeld - dr. F. Ostendorf, prof. Hurrelmann,
- University of Warsaw, dr. Szarota
- Gerontology Research Center, Baltimore, prof. Costa, prof. McCrae
- University of Groningen, prof. DeRaad, prof. Hofstee, dr. Hendriks
- Ústav experimentálnej psychológie SAV v Bratislavě,
- Spoločenskovedný ústav SAV v Košicích,

a) nejvýznamnější vědecké výsledky dosažené v rámci mezinárodní spolupráce:

Hřebíčková, M. - Ostendorf, F.: Obecné dimenze popisu osobnosti v češtině a v němčině. Čs. psychologie, 40, 1996, č.6 s. 392-405.

b) jmenovitě nejdůležitější uskutečněné akce

- "Osobnost v dimenzích poruchové a neporuchové činnosti." Konference k nedožitým 90. narozeninám prof. R. Konečného. Brno.
- "Teorie a výzkum v psychologii." Konference k nedožitým 90. narozeninám prof. V. Tardyho. Praha.

c) výčet zahraničních grantů a projektů

- "Adjustment problems in young adolescents" Caprara, Bandurou
- "Kritické momenty v životě herců" Lund University, Lindén
- projekt "Psychologická analýza projevů občanské kultury"

4. Předpokládané hlavní okruhy vědecké činnosti pracoviště v příštím roce

Vědecko-výzkumná činnost pracoviště se bude orientovat na řešení projektů programu rozvoje badatelského výzkumu v klíčových oblastech vědy a na projekty podporované grantovými agenturami, např.:

- Typologie v psychologii osobnosti: aplikace metod numerické klasifikace (Osecká)
- Zdroje sebehodnocení a životní spokojenosti u temperamentových typů (Blatný)
- Vztah mezi obecnými a specifickými charakteristikami osobnosti: Pětifaktorový model osobnost, osobnostní přístup k agresi, styly identity (Čermák)
- Neuroticismus a úzkost ve vztahu ke způsobu vyrovnávání se s životními obtížemi a ke zdravému způsobu chování (Řehulková)
- Mentální modely - příspěvek k analýze funkce mentálních modelů v poznávání světa a architektuře mysli (Sedláková)
- České normy volných slovních párových asociací 5-11 let (Novák)
- Psychologická analýza projevů občanské kultury - morální aspekty (Klicperová)

Bude pokračovat ediční činnost pracoviště:

- Československá Psychologie (mezinárodní impaktovaný časopis),
- Výzkumné zprávy (PSÚ Brno, nepravidelně),
- Bulletin (PSÚ Praha, nepravidelně).

dr. Lída Osecká, CSc.
ředitelka

V Brně, dne 9. 1. 1997

Přílohy: 3

1. Anotace nejvýznamnějších vědeckých výsledků pracoviště a jejich aplikací
2. Kvantitativní údaje o spolupráci pracoviště s VŠ, vědecké výchově, mezinárodní vědecké spolupráci, věkové strukturu (tabulky)
3. Průběžná zpráva o příspěvcích pracoviště k plnění cílů projektu Programu rozvoje badatelského výzkumu v klíčových oblastech vědy pěstovaných v AV ČR

Anotace nejvýznamnějších vědeckých výsledků:

1.

Sedláková, M.: Charakteristika východisek, zdrojů a složek mentálního modelu psychiky: implicitní teorie

Práce podává přehled o zdrojích, vývoji, funkci a složkách teorie mysli. Ta je implicitní teorií, jejíž explikace skýtá vzhled do dětského porozumění mysli, vývoje mentální reprezentace druhého řádu, ustavení a vývoje sémiotické funkce u dětí. Jádrem publikace je výklad základních hypotéz a tezí teorie mysli. Nejdříve jsou interpretovány nálezy svědčící o pojetí dimenze mentální - fyzikální jevy v atribuci dětí raného věku, dále jsou uvedeny výsledky studia pretenze a pretendovaného chování zastoupeného zejména v dětské hře, a to z hlediska teorie mysli. Čtyřkomponentový model zdrojů reflexe psychiky, který je uveden, vychází z neurofyziologických a neuroanatomických předpokladů "čtení mysli". Práce je uzavřena přehledem rozporů v explikaci "teorie mysli".

2.

Urbánek, T., Čermák, I.: Self-efficacy dětí ve školní činnosti. In: M. Svoboda (ed.): Osobnost v dimenzích poruchové a neporuchové činnosti. Brno, 1996, 101-113.

Výzkum se zabývá vztahy mezi důvěrou ve vlastní schopnosti u dětí a u rodičů. U dětí se tato sebedůvěra týká školní práce. U rodičů byla sledována sebedůvěra v jedné z mnoha oblastí - jejich sebedůvěra v jejich rodičovské schopnosti. V našem výzkumu jsme neprokázali vztah mezi sebedůvěrou rodičů ve vlastní rodičovské schopnosti a školním výkonem dětí. Tento výsledek je v rozporu s poznatky mezinárodního vědeckého týmu (prof. Bandura, prof. Caprara), s nímž na výzkumu participujeme. Zdá se, že v našich specifických podmínkách rodiče i učitelé přeceňují výkonovou složku chování dětí, a tak se sebedůvěra dítěte ve vlastní schopnosti vyvíjí především na základě výkonu a jeho hodnocení učiteli a rodiči. Bylo dále zjištěno, že nízká důvěra ve vlastní schopnosti může vést ke vzniku problémového chování ve škole. Naše zjištění jsou důležitá pro výchovu dětí jak ve škole, tak v rodině. V pedagogickém působení by bylo vhodné podporovat sebedůvěru dětí ve vlastní schopnosti a neorientovat ji pouze na výkonovou složku chování.

3.

Blatný, M., Osecká, L.: Vztah globálního sebehodnocení k temperamentovým a interpersonálním charakteristikám osobnosti. Osobnost v sociálním kontexte: kognitivní procesy a strategie správání, Zlatá Idka, 7.-9. 11. 1996.

Problematika sebehodnocení je předmětem dlouhodobého zájmu jak v klinické psychologii, tak i v psychologii osobnosti, poněvadž souvisí s chováním člověka v mnoha oblastech. Sebehodnocení je výsledkem interpersonálního srovnávání, působí zde však i prožívání sebe. V našich dřívějších výzkumech jsme prokázali závislost sebehodnocení jak na interpersonálních charakteristikách osobnosti, tak na temperamentových charakteristikách. Poněvadž tyto charakteristiky nejsou vzájemně nezávislé, pokusili jsme se vytvořit složitější model vztahu mezi osobností a sebehodnocením. Tento model respektuje skutečnost, že temperamentové charakteristiky jsou bazální, a interpersonální

charakteristiky jsou na nich zčásti závislé. Zjistili jsme dále, že u mužů a u žen působí sledované charakteristiky zčásti odlišně: u mužů je sebehodnocení snižováno interpersonálními charakteristikami, které jsou tradičně připisovány tzv. ženské roli.

Vědeční pracovníci - příprava k vědecké práci, spolupráce s VŠ
(příloha 2A/ k výroční zprávě vědeckých pracovišť AV ČR za rok 1996)

Identifikační číslo organizace (IČO):	00026921					
Zkrácený název pracoviště:	PSÚ Brno					
I) Forma vědeckého vzdělávání	Pracovníci, které ekonomicky zabezpečuje ústav			Pracovníci, které ekonomicky zabezpečuje jiná instituce		
	absolventi v r. 1996	počet k 31.12. v r. 1996	z celkového počtu nově přijatí v r. 1996	absolventi v r. 1996	počet k 31.12. v r. 1996	z celkového počtu nově přijatí v r. 1996
	interní aspiranti	-	-	-	-	-
	aspiranti při zaměstnání	-	-	-	-	-
	doktorandi	1	5	4	-	-
Celkem	1	5	4	-	-	
II) Diplomanti a pomocné vědecké síly	celkový počet					
diplomanti	12					
pomocné vědecké síly	5					
III) Vědecké a vědecko-pedagogické hodnosti pracovníků ústavu	vědecká hodnost		vědecko-pedagogická hodnost			
	DrSc.	CSc.(ekvivalent)	profesor	docent		
počet k 31.12. 96	-	11	-	2		
z toho uděleno v roce 1996	-	1	-	-		
IV) Pedagogická činnost pracovníků ústavu			letní semestr	zimní semestr		
			1996	(96/97)		
Celkový počet odpřednášených hodin na VŠ			460	460		
Počet semestrálních cyklů přednášek, seminářů a cvičení			28	28		
Počet pracovníků ústavu pedagogicky působících na VŠ			12	12		
V) Spolupráce ústavu s VŠ ve výzkumu			AV nositel projektu	AV spolunositel projektu		
Počet grantů, řešených v r.96 společně s VŠ (včetně grantů GA ČR a GA AV)			1	1		
Počet pracovníků vysokých škol, kteří mají v ústavu vedlejší pracovní úvazek			1			
Počet pracovníků ústavu, kteří mají na VŠ vedlejší pracovní úvazek			3			

K oddílu I:

levá část: Uvádějí se i osoby zapsané (např. jako doktorandi) na některé VŠ, které ústav hmotně zabezpečuje (stipendium, plat, refundace stipendia)
pravá část: Uvádějí se i osoby, které se v ústavu školí (školitel je pracovníkem ústavu) a nejsou ústavem jinak hmotně zabezpečovány

K oddílu II:

Uvádí se celkový počet diplomantů, kteří během roku měli vedoucího práce z ústavu, případně počet osob, které v ústavu působily jako pomocné vědecké síly

K oddílu III:

1. řádek : Uvádí se celkový počet osob včetně pracovníků zaměstnaných na částečný úvazek nebo ve vedlejší pracovní poměru

K oddílu IV:

1. a 2. řádek : Celkový počet odpřednášených hodin na všech vysokých školách dohromady
Uvádět pouze kurzy, kde vyučující má hlavní pracovní poměr v AV ČR

3. řádek : Uvádět počet pracovníků bez ohledu na rozsah úvazku

K oddílu V:

1. řádek : Nezaahrnout stipendia na zahraniční pobyty, granty určené pouze na nákup techniky, literatury a pod.

3. řádek : Uvádět počet pracovníků ústavu, kteří vědecky působí na VŠ

Prosíme o vyplnění všech rubrik. Nevyplněné rubriky budeme evidovat jako nulové.

Přílohu 2A/ vyplnil (jméno a podpis)	Telefon
	05 744 667

Údaje o mezinárodní vědecké spolupráci pracoviště

(příloha 2B/ k výroční zprávě vědeckých pracovišť AV ČR za rok 1996)

Identifikační číslo organizace (IČO):	00026921
Zkrácený název pracoviště:	PSÚ Brno
1. Počet konferencí s účastí zahraničních vědců (pracoviště jako pořadatel nebo spolupořadatel)	2
2. Počet přednášek pracovníků ústavu na mezinárodních konferencích	16
2a. z toho zvané přednášky	8
3. Počet přednášejících na zahraničních univerzitách	-
4. Počet členství v redakčních radách mezinárodních časopisů	1
5. Počet členství v orgánech mezinárodních vědeckých vládních a nevládních organizací (společnosti, komitety)	-
6. Počet přednášek zahraničních hostů v ústavu	5
7. Počet grantů a projektů se zahraniční účastí	2

- k řádce 3 Započítávají se semestrální nebo delší kursy nebo jim rovnocenné ucelené bloky přednášek; nezapočítávají se jednotlivé izolované přednášky (semináře) v rámci krátkodobých návštěv
- k řádce 4 Počítá se každé členství v redakční radě u každého pracovníka ústavu
- k řádce 5 Počítá se každé členství ve výboru nebo podobném orgánu mezinárodní vědecké organizace pracovníka ústavu
- k řádce 7 Započítávají se granty a výzkumné projekty vypsané zahraničními nebo mezinárodními (např. EU) agenturami a firmami

Údaje o věkové struktuře pracovníků výzkumu a vývoje s vysokoškolským vzděláním

(příloha 2C/ k výroční zprávě vědeckých pracovišť AV ČR za rok 1996)

Počet pracovníků výzkumu a vývoje s VŠ vzděláním ve fyz.os. k 31.12.96						
celkem	z toho ve věkových kategoriích					
	do 30 let	31-35 let	36-40 let	41-50 let	51-60 let	nad 60 let
20	5	2	4	4	2	3

Součet pracovníků výzkumu a vývoje s VŠ vzděláním jednotlivých věkových kategorií musí odpovídat celkovému počtu pracovníků výzkumu a vývoje s VŠ vzděláním, hlášenému mzdovými účetními ekonomicko-technickému odboru Kanceláře AV ČR v sestavě C01 - "Vyplacené prostředky podle kategorií".

(Jedná se o součty kategorií 1 - vědecký pracovník a 3 - odborný pracovník s VŠ vzděláním.)

Přílohu 2B/ vyplnil (jméno a podpis) dr. <i>Řehůlková</i>	Telefon 05 744667
---	----------------------

Přílohu 2C/ vyplnil (jméno a podpis) dr. <i>Řehůlková</i>	Telefon 05 744 667
---	-----------------------

Psychologický ústav AV ČR, Veveří 97, Brno
Výroční zpráva za rok 1996 - příloha 3

Průběžná zpráva o příspěvcích pracoviště k plnění cílů projektu Programu rozvoje badatelského výzkumu v klíčových oblastech vědy pěstovaných v AV ČR.

23

Vývoj české společnosti na konci 20. století a jeho evropské kontexty

Osobnost: rysové, kognitivní a motivační jednotky

Problematika je řešena v několika dílčích projektech. Pokračuje výzkum osobnostních deskriptorů a metod, které měří dimenze definované analýzou osobnostních deskriptorů. Byl sledován vliv temperamentu na spokojenost, na strukturu významu interpersonálního chování, a společně s interpersonálními charakteristikami i na složky sebepojetí. Při analýze sebepojetí a sebepojetí jsme se zaměřili jak na vliv temperamentu, tak percepce rodinného prostředí. Ve výzkumu výkonové motivace jsme identifikovali vliv výkonové motivace na strategie vyrovnávání se s životním prostředím, zejména na přístup či odklon od problému. Na základě analýzy empirických dat jsme vytvořili model výkonové motivace, v němž hraje důležitou roli sebeprezentace. Při ověřování typologického přístupu k osobnosti jsme analyzovali typologii hodnot, typologii negativních emocí, a typologii facet výkonové motivace.

27

Otevřené problémy světové vědy a kultury

Osobnost v kulturním a sociálním kontextu

Problematika sociálně a kulturně podmíněné konstrukce významu byla řešena v projektu kritické momenty v životě herců. V tradičním výzkumu se analýza vlivu pracovního prostředí na život člověka vymezuje pomocí tzv. objektivizující perspektivy, kde je zájem soustředěn na kauzální vztahy mezi fyzickými a psychickými faktory a efekty jejich interakce na zdraví a spokojenost člověka. Participativní a interpretativní přístup, jehož zdrojem jsou hermeneutické a diskursivní koncepce racionality, je východiskem pro výzkum významu. Tento přístup je konkretizován metodou deníku ve skupině, která umožňuje vzít v úvahu různé koncepce racionality, zabývat se otázkami kontextuality, brát v úvahu mnohoznačnost zkušenosti člověka. Člověk je v tomto přístupu pojímán jako "text". Tyto "texty", subjektivní prožitky, jsou validizovány v procesu "apropriace", tj. porozumění, v jehož průběhu "čtenář" zapojuje text do vlastního světa.

Vybrané problémy kognitivní psychologie

Pozornost byla věnována zejména následujícím okruhům:

- zhodnocení Gibsonovy teorie vnímání a začlenění jeho přístupu do vývoje psychologického myšlení, analýza jeho významu pro ustavení ekologického přístupu v psychologickém výzkumu,
- základnímu výzkumu v oblasti psychologie metafor orientovanému na zjištění mechanismů metaforičnosti každodenního myšlení, která je mj. vhodným nástrojem detekce proudů v současném českém politickém myšlení,
- základnímu výzkumu v oblasti slovních asociací, směřujícímu k vytvoření asociačních norem českého jazyka,
- základnímu výzkumu v oblasti analýzy funkce mentálních modelů a v poznání světa a architektury mysli, zejména syntéza poznatků o vývoji mentálního modelu psychiky.